

Панкевич Г. Господь Бог дає людині завдання окультурнити, облагороднити, ошляхетнити себе і світ навколо себе (Бт. 2:15). Поведінка віруючих, а особливо священика, катехита, семінариста завжди сприймається як своєрідний взірець, «візитна картка» на користь чи шкоду Церкві та релігії загалом. Справжня, зріла культура уособлює гармонізацію, збалансованість внутрішнього та зовнішнього, думок і дій, духовности та знання. Відомо, що етикет, правила, норми зовнішнього співжиття мають відносний характер і визначаються місцем, часом, обставинами, ситуацією. Як тлумачить Книга Проповідника, «Усьому час-пора, і на все слухна хвилина під небом...» (Пр.3:1). Ісус Христос неодноразово наголошував, що любов до Бога та людини значно перевищує усякі приписи, обрядовість (Лк.6:5). Але, оскільки шлях визрівання в цій чесноті складний, довготерпеливий, сповнений болю і драматизму, людство виробило певні стереотипи, які суттєво полегшують, уприємнюють нашу земну мандрівку.

Багатьом із нас у житті допомагають правила, засвоені у дитинстві, юності, а можливо, й у зрілому віці. Назвемо деякі з них, наприклад, правило чотирьох переваг: перевагу у спілкуванні мають старші перед молодшими, хворі – перед здоровими, жінки – перед чоловіками, керівники – перед підлеглими, у тому числі духовні провідники (священики) – перед мирянами.

Інтелігентні, чемні особи ніколи собі не дозволяють говорити погано про відсутніх або надмірно цікавитись особистим життям знайомих людей. Ми по-справжньому захоплюємось людьми вільними від метушні та поспіху, які вміють спокійно дарувати нам свій час та увагу. Пригадуємо рядки Ліни Костенко:

«Нехай подождуть невідкладні справи,

Я надивлюсь на сонце і трави

І наговорюся з добрими людьми.

Не час минає, а минаєм ми».

Надзвичайно важливим у співжитті є витримка та спокій – наріжний камінь благородного виховання. Добрий тон немає нічого спільного з наріканнями та невдоволенням, невдячністю, критиканством та нетерпимістю. Культурна особа вміє гідно прийняти «чужинця», що означає не лише допомогти потребуючим матеріально, але й пошанувати іншу думку, вибір, які кардинально відрізняються від нашого світобачення. Ввічливі люди вміють підтримати самоповагу своїх ближніх, не переслідуючи жодних особистих інтересів. Комплімент не зашкодить мудрій особі, яка вміє адекватно його сприйняти на «нашу», а не особисто свою адресу (людина завжди співпрацює з Богом та ближнім). Поганий тон супроводжує надмірна балакучість, багатослів'я і, особливо, самовихваляння (нескінченне набридання нашими успіхами, справами, ідеями, дітьми-вундеркіндами...). У цьому контексті процитуємо англійського письменника, графа Честерфільда, який писав до свого сина: «Якої б ти сам не був думки про свої чесноти, не виставляй їх напоказ у товаристві.., якщо це справжні достоїнства, люди про них неминуче довідаються і без тебе, і тобі це значно вигідніше... Перш за все звільнись від звички говорити про себе і не думай займати своїх співрозмовників власними хвилюваннями, якими-небудь особистими справами (які б вони не були цікаві для тебе) – всім іншим слухати про них втомлююче й нудно...».

Коректна поведінка передбачає помірковане, стримане, об'єктивне ставлення до людей незалежно від їх життєвих успіхів та невдач. А. Лінкольн писав: «... жодну людину не варто ні хвалити, ні ганити за те, що вона зробила чи не зробила.., всі ми так чи інакше залежні від умов, обставин навколишнього середовища, освіти, засвоеніх звичок і

спадкових рис. Саме ці фактори формують людину і роблять її такою, якою вона є». Ознакою високої культури є рідкісне вміння терпеливо вислухати, даючи людям можливість висловлюватись до кінця, нікого не перебиваючи, особливо це стосується роздратованих, бо, як кажуть: «закупорений гнів може розірвати посудину».

Окремої уваги заслуговують особливості стосунків між чоловічою та жіночою статтю. Відомо, що людина створена чоловіком та жінкою за принципом (законом) єдності в багатоманітті на зразок Пресвятої Тройці (Бог-Отець, Бог-Син, Бог-Дух Святий). Небезпечний антагонізм протилежних статей, спричинений гріхом, природно зникає лише у світлі Божої Благодати, тобто через взаємне духовне навернення. Святе Письмо пропонує розв'язку, за якої одна стать вміщає іншу, нічого не відкидаючи і не руйнуючи одна в одній. Саме в любові, яку дарує Христос, усякі розділення, обмежування перекриваються повнотою спілкування протилежностей. Водночас кожна людина психологічно є двостатевою, оскільки в ній присутні в різних пропорціях взаємодоповнюючі психічні елементи як однієї, так і іншої статі. На думку деяких богословів, в майбутньому Царстві Небесному, де «... не женяться і не виходять заміж, а є як ангели на небі» (Мт. 22:30), кожна особа буде одночасно центром свідомості як чоловічого, так і жіночого начала. Провісниками ангельського перебування на землі є життя Пресвятої Діви Марії, Йоана Хрестителя, святих людей, повністю посвячених служінню Господеві. Святи Отці наголошували, що сучасний шлюб між чоловіком та жінкою – це пророчий образ майбутнього воскреслого життя в стані збалансованої цілісної природи (гармонії серця та розуму).

Ставлення Христа до жінок не завжди було зрозумілим апостолам, рівно ж як і сучасних читачів нерідко вражають деякі висловлювання апостола Павла стосовно поведінки жіночої статі, які, безперечно, належать до єврейської ментальності старозавітньої традиції. Християнство дуже поступово, але цілеспрямовано здійснює переворот у ставленні до жінки. На рівні духоносної любові, де покора та послух стають взаємним радісним, добровільним свідченням, жінка справді уважно прислуховується до чоловіка, який, як Христос за Церкву, готовий з любові віддати за неї життя.

Як зазначає французький письменник Мішель Куаст: «Чоловік і жінка мають; - ту саму гідність; - те саме завдання; - те саме надприродне призначення.., але їхні функції відрізняються й доповнюються. Жінка є більше спрямована до зросту (вдосконалення) людства, чоловік – до будови й вдосконалення Всесвіту».

Вважається, що стабільність, рівновага кожної природної системи забезпечується двома різноспрямованими силами, одна з яких скерована на зовнішній пошук, інша – на збереження знайденого, здобутого. Традиційно чоловіка сприймають як «розвідника», котрий «в поті чола» знаходить, відбирає прийнятне для громади, суспільства; жінку – як «берегиню», що пильно стоїть на сторожі придбаного золотого фонду. У зв'язку з функціональними особливостями маємо відмінні психологічні характеристики кожної статі. Чоловіки за природою фізично міцніші, емоційно стабільніші, стійкіші. На вразливий емоційний стан жінки мають суттєвий вплив три фактори, пов'язані з репродуктивними функціями: місячний цикл, вагітність, лактація (годування молоком). Відповідно фізіологічна система жінки – надзвичайно тонкий інструмент, значно складніший, ніж його чоловічий аналог. Здатність жінок народжувати дітей підвищує глибоку зацікавленість у надійних, міцних, тривких сімейно-родинних взаємних стосунках. Чоловіки та жінки однаковою мірою бажають підтвердження власної гідності через відчуття своєї потреби людям. Як правило, вони підходять до цієї потреби з різних

боків, особливо коли мова йде про жінку, посвячену повністю своїй родині. Чоловік найчастіше утверджується через силу, фах, активну суспільно-громадську працю; жінки – через красу, материнство, посвяту для сім'ї, Церкви. Християнство завжди розглядає материнство у двох аспектах: духовному – передача релігійно-моральних вартостей (віри, надії, любови), а також фізичному – народження дітей. Підкреслено зовнішньо діяльні жінки на зразок рівноапостольної цариці Олени, княгині Ольги, Жанни д'Арк, Марії Кюрі, Матері Терези, Валентини Терешкової, Маргарет Тетчер, Юлії Тимошенко та багатьох інших все-таки належать до особливого статусу, аніж до закономірної тенденції.

Чоловіча стать, в основному, значно рішучіша, прямолінійніша, керується в житті здебільшого логікою; жінки – м'якші, довірливіші, дипломатичніші, швидше змінюють думку, частіше сумніваються, більше керуються інтуїцією. Традиційно чоловічість уособлюється з мужністю, здатністю керувати тілесними пристрастями. Він – «сівач» – засіває життя, відповідальний перед Творцем за якість зерна – генетичного коду нащадків. Жінку ототожнюють із благодотворним ґрунтом, якість якого значно впливає на ріст, розвиток, здоров'я потомства. Справжню жіночість пов'язують з ніжністю, делікатністю, терпеливістю, вмінням панувати над серцем, емоціями.

У релігійній сфері жінка вважається сильною статтю. На думку деяких богословів, саме Єва була піддана спокусі як релігійне начало людської природи. Внаслідок первородного гріху, людство опинилось у драматичній ситуації: рівноправ'я статей затрачується, натомість з'являється сильна домінація однієї статі над іншою. Адам перекладає вину на жінку і мстить (Бут. 3:16).

Послідовники, учні Ісуса Христа, покликані відродити гармонію між чоловіком та жінкою, оскільки рівновага Всесвіту значно залежить також від їх взаємин. Очевидно роль священиків, віруючих мирян полягає в постійному, наполегливому підкресленні статусу жінки, матері в суспільстві. Так як для відновлення духовно-тілесного балансу людині необхідні самообмеження, певні аскетичні практики, так і для оздоровлення міжстатевих порозумінь вкрай важливо акцентувати благородне ставлення до жінки. Правила європейського етикету, започатковані культом вшанування Богородиці, покликані всіляко оберегати жіночу стать від проявів брутальності, грубости, піклуватись про настрій і самопочуття, шанобливо ставитись до незнайомих жінок незалежно від їх зовнішності та особистих якостей.

Пригадаємо деякі конкретні усталені форми поведінки в культурному християнському просторі:

- вихований чоловік завжди відчинить двері перед жінкою та пропустить її вперед. У випадку, якщо двері важкі та масивні, чоловік проходить вперед і притримує двері зсередини;
- гречний чоловік підводиться, коли жінка входить до кімнати, відчиняє двері, коли вона виявляє бажання вийти;
- чоловіків (хлопців) рекомендують (представляють) жінкам (дівчатам), а не навпаки. Жінка першою, якщо бажає, простягає чоловікові руку для вітання. З поваги, за певних обставин, жінкам цілують руку;
- у гардеробі театру, ресторану, кафе тактовний чоловік, котрий супроводжує жінку, допомагає їй роздягнути та одягнути пальто;
- люб'язний чоловік не дозволить собі йти спокійно, байдуже поряд з жінкою, яка несе важкі господарські сумки;

- у культурному товаристві жінки першими сідають до столу, їм першим приносять страви;
  - галантний чоловік, піднімаючись сходами, пропускає жінку вперед, а коли спускається
  - іде попереду, щоб в обох випадках підтримати її, якщо вона ненароком спіткнеться;
  - джентльмен, зустрівши на вулиці знайомих, ніколи не залишить жінку наодинці, а, у випадку нагальної потреби, чемно перепросить;
  - виходячи із транспорту, чоловіки пропускають жінок, якщо на це дозволяють обставини, подають руку допомоги. До човна, звичайно, чоловік входить першим;
  - уважний чоловік іде попереду жінки в театрі, кафе, ресторані, щоб відшукати вільні місця;
  - за правилом етикету завершує телефонну розмову її ініціатор (адресант), але коли розмовляють особи протилежної статі, то цим правом може скористатись жінка;
  - ввічливі чоловіки, ідучи вулицею з жінками, переходять на більш небезпечну сторону, тобто від дороги (транспорту). За умови відсутності транспорту, джентльмен іде зліва (від серця) жінки, віддаючи їй почесне місце. Приймаючи святе таїнство подружжя, наречений знаходиться праворуч нареченої, очевидно, цим наголошується його головування – відповідальність за долю сім'ї.
- Правил є дуже багато, однак не на всі випадки життя, і тут на допомогу приходить духовна зрілість. Високу культуру вирізняє не тільки і не стільки знання й навіть дотримання певних норм поведінки, скільки глибоке вирозуміння й толерантність до тих осіб, які з тих чи інших причин ще не досягнули красивої Школи Ввічливості.

Панкевич Г. Етикет взаємних стосунків: чоловік та жінка // Слово № 4 (29), вересень-жовтень 2006, с. 29-30